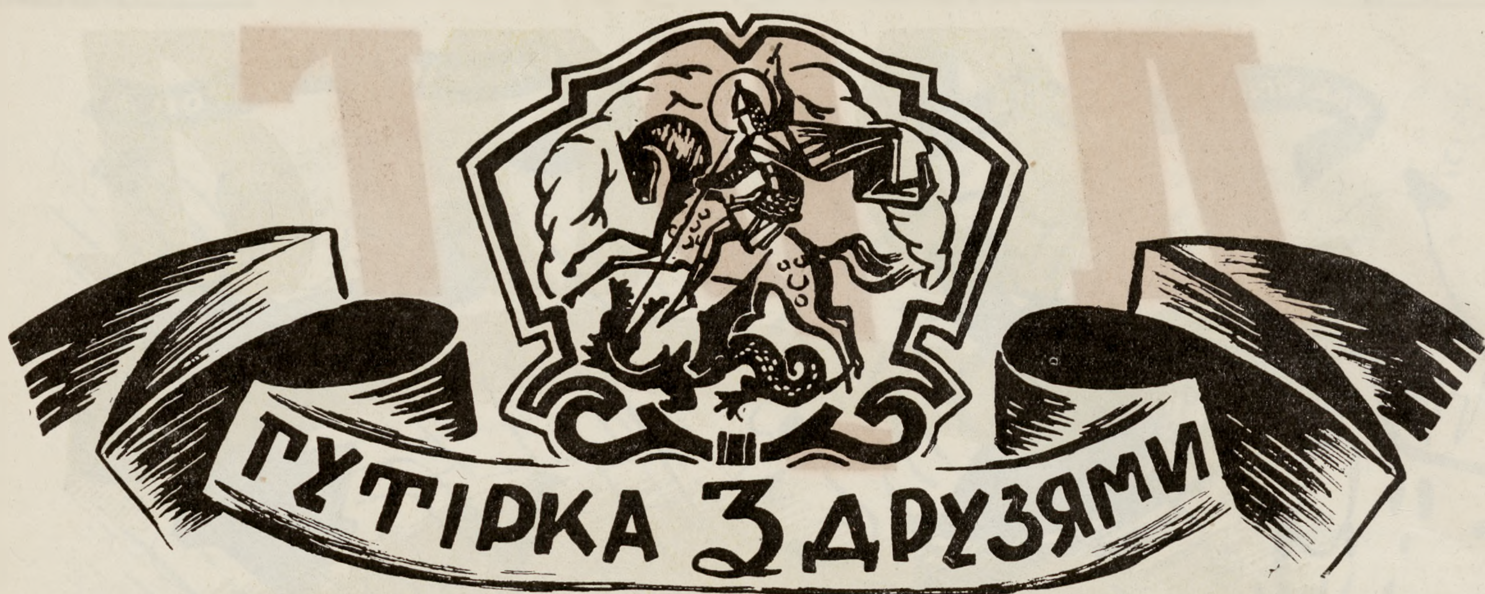
ДОРОГА

1942

Ч. 5. ТРАВЕНЬ Р. V.

„Пресвітлий Лицарю!
Як пролітатимеш над ранком сонними полями
Спини в бігу коня!

Поглянь де давні юнаки Твої.
Один — лежить між сірими хрестами
На краю цвинтаря.
Ти знаєш — вірний був, поліг у руснім бою“...

(А. Пясецький „Вогні“ ч. 9/1933).

Культ патрона юнацтва — св. Юрія, закутого в зброю лицаря на сніжнобілому коні, що вбиває лихого змія, — це культ ніколи не пропащої жертви.

Існує, Друзі, щось вище від вузького інтересу кожної окремої людини, — це інтерес збірноти, нації. Кожна окрема людина набирає вартости лише в нації, інакше вона, як тварина знижує себе до веґетації з її егоїстичним ставленням до життя: „нехай мокро, аби тепло“.

Співжиття окремих клітин організованого цілого ставить до кожної окремої людини вимогу уступок, відречень. Життя національної спільноти, загроженої в своєму рості, розвою, боротьбі за існування під сонцем, вимагає не раз жертви, найвищої жертви, що її може дати людина.

Гордо і без вагань, як воно самозрозуміло випливає хоч би зі змісту нескладної японської військової пісні:

„Нехай усе земля поглине,
Нехай упаде небозвід!
Де гори — нехай стане море!
Знає японський рід,
Що не йому загладу
Несе руїна ця;
Держава і мікадо
Тривають без кінця!“

Так встає перед кожною окремою людиною наказ — через узгіднення своїх взаємовідношень до інших членів тієї самої нації, знайти найглибший сенс життя-буття кожного з нас на землі, що її потом і кров'ю рясно полили наші прадіди. Наказ, що постає з закону, твердого внутрішнього закону для кожного окремого коліщати у великому механізмі.

Вдумайтеся, Друзі, в кожну вимогу основного закону для членів куренів молоді, який каже, що юнак є: релігійний, націоналіст, расист, незламний у добрі, карний, словний, точний, жертвенний, ощадний, справедливий, зрівноважений, лицарський, пильний, корисний, дбайливий за здоров'я і дбайливий за красу. І нехай перед Вами, Друзі, встане символ лицаря на сніжнобілому коні, що свій характер закував у сталеву зброю закону, а на щиті має святий знак ідеї, в обороні якої пробиває гострим списом поганого змія.

Св. Юрій — символ юної весни, що мусить нарешті прийти на зміну лютій безнадії зими...

„Воїном Твоїм з Тобою в чорні ночі
Завжди хочеться нестримно йти:
Харалужний меч до боку приторочить
І печеру змїну найти...“

(С. Вільшенко - Вільха „Св. Юрій“)

Змагаймося, щоб кожний з нас, Друзі, був лицарської вдачі, як Він!..

(вук)

Гей же в дорогу...

І знов одна зима відійшла в минуле, і в сонячній радості святоюріївського дня родиться юна Весна. Настане її свято, що його наша традиція завжди в'язала і в'яже з початком нової праці і з легендарною постаттю її лицаря — св. Юрія на білому коні, що пробиває в радісному змаганні поганого великого змія.

І так рік за роком: здавалося б нічого нового, нічого особливого! А все ж таки цей факт, хоч так повторний, так завжди наперед знаний, завжди хвилює нас, запліднює і запліднюватиме найкращих поетів новою творчістю, сповнює нас новою енергією, новими сподіваннями. Це відвічний закон природи, що захоплює і нас — людей, як частину світового макрокосмосу.

А цьогорічна весна ще зокрема особлива для нас. Це ж бо у великому змаганні кується і виборюється краща доля і для українського народу. Особлива ще й тим, що до цих великих змагань покликано тепер і українську молодь.

На з'їзді голів і делеґатів усіх низових клітин Українського Центрального Комітету у Львові 31. березня проголошено представником німецької влади дозвіл на організацію української молоді в рямцях Українського Центрального Комітету.

Сталося те, на що наша суспільність так з тугою чекала. Це має бути улад, що в ньому оживе все краще, що ми мали колись у наших організаціях молоді, яким не завжди давали виявити себе якслід, і що в останні роки большевицької окупації заніміло і скипіло кров'ю. Віджити має знов ця юнацька енерґія, що так надійно колись виявила себе в пластових мандрівках по карпатських верхах, на полях Поділля, на водах і землях Волині й Полісся — від пенінської Лемківщини по біловежську пущу заприп'ятського Підляшшя. Ця енерґія, що своїми юними руками зводила рублені курені табору на скелястому ґорґанському Соколі, будувала дитячий лапацик на Остодорі і розкидала по всіх землях Галичини і Волині білі шатра своїх таборів, будувала каюки на Дністрі, Горині й Прип'яті.

Вийде і тепер наша юнь із душних хат до матері природи, щоб у пробах свого уладу набувати елементарного знання, гартувати свій характер, поширювати або й творити новий здоровий світогляд, виховувати себе в лицарській ідеології служби своїй Нації, іти слідами наших прадідів, що своїм патроном вибирали святого Юрія, оцю символічну постать боротьби ідеалу з усією поганню, злом, що чуйно дрімає в нас самих, або кипить і гострить зуби довкола нас.

Широкі кола нашої молоді та її батьків, чекали і чекають нетерпеливо, коли ця організація почне вже діяти. Вони вже готові ставати й зараз у лави юнацьких гуртків до нового діла. Та ця справа не така вже проста, як це може зразу видаватися — творити нове життя на руїнах старого ладу, що впав на наших очах. Це нове має дати не тільки форму, але й новий обновлюючий зміст праці не лиш одиницям, але багатьом, багатьом ланкам українського нового покоління, що має стати ідейним, карним, розумним, творчим ядром. І тому й при цьому ділі треба поступати з широко закроєним, але й розумно продуманим і проводжуваним пляном.

Ще поки оці рядки дійдуть до Вас, юні читачі, поставимо перші зруби під цю новітню будову, під першим вишкільним табором галицької молоді, що відбудеться в нашій рідній лемківській Криниці. Після цього табору мають повстати вже нові осередки вишколу нової організації вже по цей бік Сяну. З цих то таборів вийдуть перші піонери нового юнацького руху на землях нашої батьківщини.

І тому звертаємось до Тебе, українська молоде, в цей весняний святоюріївський день: Готуйся до нового великого діла! Не в безділлі марніти, не шукати розваг у хвилинах щастя дня, не в особистій вигоді бачити свою мету, але в великій мандрівці, у вічному змаганні до кращих обріїв, у великій грі, у братньому єднанні при спільній праці для однієї мети, зустрічати оцю нову весну, що хоч така повторна, наперед знана, і цього року нас, як завжди хвилює, зміцнює цілу нашу істоту, сповнює новою енерґією, новими сподіваннями.

Гей же в дорогу, в ясную путь,
Скинути з серця тривогу,
Вольним повітрям дихнуть!...

Повторимо й тепер ті завжди актуальні поетичні слова великого мандрівника Івана Франка з його »Мандрівничого літопису«, слова, що він їх писав юним студентом, коли ходив по вічно свіжих, любих шляхах нашої батьківщини, готуючись до свого нелегкого, але ідейного і твердого життя, до якого закликає і Вас, українську молодь, прийдешня весна...

Шерш

З Ґете

Цих наказів слухай, сину:
Вчися й користай, де дасться,
Юний — мудрість здобувай;
На вазі великій щастя
Язичок змінливий — знай!
Вгóру все, або вдолину
Шлях веде тебе невпинно —
Мусиш ти обрати путь:
Здобувати й панувати,
А, як ні, — рабом страждати,
Молотом, або ковадлом
У житті своєму буть.

Переклав *С. Г.*

Михайло Пронченко

Я півземлі пройшов...

Я півземлі пройшов від Заходу до Сходу,
І бачив я і трави і ліси.
Та тільки в сонці, як і в тьмі негоди,
Я кращої над нашу не стрічав ніде.

Багато знав квіток я в пущах усу-[рійських,
Цвітіння їх — барвисте, золоте;
Але волошок наших українських
Таких чудових не стрічав ніде.

Я бачив синь далекої країни,
Та кращого нема, я присягаюсь в тім,
Як наше небо, небо України
У зорях, як дівча в намисті дорогім!

Я чув морів і рік чудесно-ніжні співи,
Та кращого нема — такі мої слова,
Як наш Дніпро — кобзар Вкраїни [сивий
Що в кручах, наче кобза, співно ви-[грава.

І води пив я Буреї і Зеї,
З Амуру пив, коли від спеки прів,
Не стрів же й раз, не куштував ніде я
Води солодшої, як в нашому Дніпрі.

Не чув я пісні, де б журба горіла
Пекучішим жалем, як в співах і сло-[вах,
Де народ наш складає душу й тіло,
Де народ наш кона і знову ожива!

І більшої любови не збагнув ніколи,
І поцілунка кращого знайти ввік не вдалось,
Як з уст дівочих, де пахуче поле
З Дніпром - Словутою в задумі обнялось.

Знесилений напругою, розпукою і [горем
Я пів землі пройшов крізь марево [густе,
Землі ж багатшої не стрів я і за [морем,
Але й біднішої не бачив я ніде.

І душу змучену не тамував, не гоїв,
А йшов у бурі я з одчаєм ув очах, —
Ніде я більше не стрічав героїв,
Але й рабів я більше не стрічав.

І де шаліла звірем завірюха,
Повіки мерзли, я ж дививсь і знав:
Ніхто не мав такої волі духа,
Та і оков таких ніхто не мав.

І хоч у серце гніт жалив змією
Не скаржившись, ні, що важко так іти...
Півсвіта я пройшов, я тугою своєю,
Журбою нашою залив би два світи.

1940, на вигнанні.

Михайло Пронченко — сучасний український поет, що його не встигла зліквідувати большевицька Москва. Вернувшись зі заслання, працює тепер в Кривому Розі, редагуючи часопис „Дзвін".

Гірські таємниці

Той, хто побував на вершині, прагне вийти на неї вдруге. Гори приховують у собі якусь таємничу силу, і перед цією силою людина не може встояти.

Гірська природа дуже сувора. День-у-день і щоночі бушують зливи, запалюються блискавиці, розтинаючи сіре, непривітне небо. Переможцеві гір — альпіністові — ця погода гірша смерти: його скидають слизькі скелі, змітають льодовики, ковтають пухкі сніги. Але ніяка сила не спиняє того, хто побував на вершині. Гірські хребти, віковічні льодовики, незаймані пилом снігові замети в його уяві завжди стоять у повній фантастичній красі.

З того часу, як я вперше побув на Північному Кавказі, передо мною вічно стояли гори. Я полюбив їх якоюсь дивною любов'ю. Вдень вони височіли перед моїми очима, а вночі снились. Зимою я жив надголодь, щоб зекономити гроші і влітку за них придбати путівку в гори, бо ж там я забував про гіркі мої дні в Києві, обновляючись душевно і фізично.

У серпні 1939 року, мені, відверто кажучи, пощастило. Якось увечорі, блукаючи біля стадіону „Динамо", я раптом почув знайомий голос.

Оглянувся. До мене підходив мій давнішній приятель з Київської Кінофабрики, що захворів на альпінізм і перейшов працювати до альпінійської секції при Управлінні Фізкультури.

Ми привіталися і сіли на лавочці.

— Ти їдеш у гори? — питав у мене приятель.

— Ні. Нема путівки.

— Як?

— Зникли. С в о ї розподілили між с в о ї м и.

Під „своїми" я розумів жидівський катал, що тримав у своїх руках альпіністику України.

Він трохи подумав і весело сказав:

— Не журись. Я тебе влаштую. Приходь завтра о 12-ій до мене.

Другого дня він повів мене до начальника альпінійської секції. Це був зарозумілий син Ізраїля з важною міною величности і шляхетним прізвищем Погребецький.

— Ви письменник? — спитав він, розглядаючи мене крізь круглі окуляри, як якогось дивного звіра. — Ха-ра-шо. Ми вас пішлемо до альпінійського табору на Кавказі. А втім, чи ви відважні?

— Як вам сказати... по Володимирівській гірці ходжу без інструктора...

Він насупився.

— Только без шуток — ...нам потрібні відважні люди, отже ми вас безкоштовно харчуватимемо, а ви за це напишете про героїзм наших хоробрих альпіністів. Напишете повість, а може й роман. Нам — партії — зробите користь, а собі — славу.

І я ледве-ледве втримався від сміху. А так хотілося зареготати...

— Згода. Я поїду, але за свій рахунок, тобто, сам себе харчуватиму. Інакше кажучи, щоб ви не були в претенсії, якщо нічого не напишу.

Я заплатив за путівку і з чистим серцем поїхав на Північний Кавказ.

*

За три дні я опинився в столиці Кабардино - Балкарії — Нальчику. Звідти на тягаровому авті попав до верхнього Баксану — балкарського аулу, що вгруз у скелі, як велетенське ластів'яче гніздо. Потім пішки вибрався по стрімких узгір'ях в ущелину Адир-су. Вона лежала на висоті 2400 м понад рівнем моря. Коли б це був не Кавказ, а Україна, то я стояв би на хмарині.

Тут, у цій ущелині, я був уже рік тому, але моєму захопленню не було меж. По обидва боки ущелини височіли різноманітні гірські хребти, а посередині громохко клекотіла ріка, немов би під нею горіло пекельне багаття. В кінці — біліли снігові вершини, подібні на велетенські цукрові голови.

— Боже милий, — подумав я. — Дай мені сили вибратися хоч на одну вершину.

Я згадав про альпінійський табір і в мене стиснулося серце. А що, коли там справді міцні й відважні люди і погордують мною? В поході ж кволіша людина для сильних — гальмо до виходу на вершину.

З такими думками я увійшов до начальника альпінійського табору і відрекомендувався.

— Нам нужно, очень нужно пісатєля, — сказав він протяжною московською говіркою, піднімаючи довгу мавп'ячу руку. — Завтра вранці мої орли підуть на штурм вершини. Підете з ними?

— А чому ж би й ні?

— Ето будєт знамєнітий поход. Якщо ви добре його опишете, за вас буде говорити вся Росія.

— Я пишу по-українському.

— Жаль. Ну нічаво. Пишіть уже як вмієте.

По цій, так би мовити розмові, я смачно пообідав, а по обіді ліг спати і проспав цілу ніч. Вранці одягнувся в спеціяльну альпінійську одежу, взяв льодоруба і якось непевно підійшов до альпінійської групи, що лагодилась в похід.

Але моєму подивові не було меж. Я думав побачити високих, дужих хлопців, а ці, що стояли передо мною були миршавенькі, рахітичні. І всі жиди, ніби їх спеціяльно згребли до купи.

„Так от про яких героїв казав мені в Києві їх найвищий начальник, — подумав я. — Щастить же мені з вами... А щоб вас грім побив!...“

Здавалося, що їм бракувало ще преславутного Мойсея. Але я побачив, що вони були не з плаксивими, повними страху обличчями, яких вів Мойсей з Єгипту через Червоне море. О, ні! Це були зарозумілі їх паростки, що на їх обличчях світився тріюмф великої перемоги і безмежної влади.

Дивлючись на цей сабаш, я посміхнувся і промовив до себе: „Цікаво, їй-Богу цікаво буде з ними в горах... — І став позаду.

Тимчасом їх ватажок величним поглядом обкинув мапу, недбало засунув її у кишеню і ми вирушили.

Був полудень... Ми підіймалися по стрімких трав'янистих схилах усе вгору та вгору. Поволі трав'янисті схили переростали в скелі. Десятки покручених стежечок перетинали гірські хребти і тяглися десь у безвість. Перед такими стежечками зарозумілий ватажок зупинявся, дивився на мапу і казав:

— За мной, байци!

„Байци“ сопіли і стогнали, але не ставали на відпочинок, навпаки, йшли дуже швидко, чого в горах не дозволяється робити. Стежки ж плуталися, як павутиння. Нам треба було іти на захід, а ми йшли на північ. Це мене починало бавити. „Цікаво, що буде далі, — думав я і весело посміхнувся. — Вони вже збилися зі шляху. Ой, буде ж потіха!“

І раптом ми опинилися на краю бездонної прірви. З обох боків прірви височіли скельні стіни. Я дивився у прірву і посвистував. Ватажок, понуривши голову, сопів.

— Ми зблудили, — сказав хтось зляканим голосом.

— Нічаво! — відізвався ватажок. — Ми не заблудили. Назад... за мной! За хвилин десять він знову нас привів до прірви, але до другої. Тут й почалася потіха.

— Він нас повів на смерть... ми не підемо далі... веди до табору, — лементували всі кагалом.

— Я не знаю дороги...

— Х-хо! Він не знає дороги. Ви подумайте! Він не знає дороги!...

Його почали штурхати кулаками під бік і в спину. Один, блідий і розпатланий, вискочив на камінь і завив, як пес до місяця.

— Мамо... мамо... — кликав він порятунку.

„Тепер вони звідси не підуть, поки не прибуде рятувальна команда“ — подумав я, але на всякий випадок сказав: — Я вас виведу... Хочете?

— Він нас виведе? — проказали вони хором. — Дивіться, він нас виведе...?

— Ну, то в такому разі нам не по дорозі...

Я надягнув наплечник, узяв льодоруб і помалу попрямував собі стежечкою поміж хребти.

Ця місцевість була мені знайома з минулого року, отже, я легко зорієнтувався і ввечорі прибув до табору. В таборі зчинився переполох: кілька рятувальних команд пішли на розшуки. Я відмовився їх вести, сказавши, що не потраплю. Їх привели аж на третій день. Це були жалюгідні створіння. Зісохлі, бліді, мовчазні. Вони ще добу посиділи в таборі і поїхали додому.

— Чи написати про них епопею? — якось спитав я начальника табору.

— Нєт... малчітє...

Він навіть, щоб зам'яти цю подію, дозволив мені самому ходити в гори, і це дало мені можливість наткнутися на таємниці, які так міцно ховають в собі мовчазні скелі.

О. Гай

МАНДРИ Й. Г. КОЛЯ

100 років тому мандрував по Україні великий німецький мандрівник Йоган-Ґеорг Коль (1808—1878). Він залишив два шеститомові твори. У другій книзі під заголовком: „Die Ukraine. Kleinrußland“, цікаво і вичерпно описані наші землі.

Його чистонауковий, безсторонній і правдивий виклад, що охоплює усі ділянки українського краєзнавства, заслуговує ще й сьогодні на увагу.

Їхав Коль від Харкова до Одеси, звідти через Львів до Перемишля. Вміщаємо кілька цікавих уривків з його книжки. Зразу на кордоні з Московщиною, коли наблизився до першого українського села, він побачив різницю.

„Все навколо, вся природа була прекрасна на Україні, де так багато чарівности і краси.

„Хати повиті зеленню й буйним зіллям, розкинулись по узбіччях балок і поховалися в ярах. Високо, поза селом, де повівають вітри, стоїть від 50 до 100 вітряків. Тож перед мандрівником, що їде високим, голим і пустим степом, несподівано розгортається дуже мальовничий та небуденний образ, коли з яру виринає українське село.

„Українці живуть у чистих хатах, що здається, усміхаються до тебе. Вони не задовольняются з того, що кожного тижня їх прибирають, як це роблять голяндці, але ще що два тижні їх білять. Тому їхні хати виглядають білі, наче свіжовибілене полотно.

„Я був дуже мило вражений внутрішньою будовою хати. Лише жити в цій чепурненькій світлиці! Надворі було дуже гаряче, а тут приємно та холодно! Повітря було гарне, свіже та запашне. Земля була вкрита травою, а на стінах зілля — все було чисте і чепурне. Я не можу щодо цього нахвалити українців, якщо рівняти їх з поляками та москалями.

„По українських городах росте багато квітів і зілля з дзвіночками, туберозами й айстрами, з кавунами, гарбузами, огірками й іншою на Україні плеканою городиною. В неділю йдуть дівчата на ці городи, рвуть чудові квіти і заквітчуються, як князівни. Ба, ці українські дівчата, так дуже люблять квіти, що навіть у будні підчас роботи заквітчуются і тоді скидаються на жрекинь Фльори. А що вони люблять співати, то відбуваєтся по тих селах таке, що рідко денебудь зустінеш. Жінки заквітчані, підчас найважчої праці безупину співають, мов солов'ї. Тяжко змалювати читачеві словами ту повну життя картину.

„Коли ми читаємо про українців у деяких письменників (Клярка чи Гофмана), то відимо, що це народ самих Аполлонів. Але мандрівник, що вперше побачить цих опалених сонцем і обліплених чорноземним пилом худорлявих і змучених людей, подумає, що має перед собою расу огидних варварів. Це так зразу. Бо після докладного вивчення, поминувши окремі випадки, зовнішній вигляд говорить про них краще. Українець, що старанно чепуриться, плекає своє тіло, вбравши козацький або гвардійський однострій, обличчям більш ніжно вироблений і ближчий до досконалости ніж москаль, а також шляхетніший і кращий.

„Запала ніч. Таємничо лунала тужлива пісня. Це співали люди, бо в селі ніхто не спав, всі були на вулиці,

біля тинів. Українці це-мабуть найбільш співучий народ у світі, хоч вони ще не подарували Европі жодного композитора. Вони співають вдень і вночі, підчас забави і роботи. Повітря було спокійне та приємне й ми відпочивали так гарно, неначе були у саді Гесперид...

„Огида українців до москалів, їхніх гнобителів, є така велика, що це можна назвати зненавистю. Ця зненависть скоріше зростає ніж послаблюється. За те українці вже ніколи не симпатизували полякам відтоді, як визволились з-під їхнього панування. Найгіршим словом, яким лає українець поляка, це — „безтолковий поляк", тоді, як москаль в уяві українця завжди „проклятий". Українці мають прислів'я:

„Він людина нічого собі, але москаль" — або:

„З москалями дружи, але камінь за пазухою держи".

„Українці дуже погані російські патріоти. Властиві москалям любов і обожнення царя є для українців цілковито чужі і незрозумілі. Українці слухають царя, бо інакше не можна, але його владу вважають чужою й накиненою. Коли ви не хочете образити українця, то не говоріть йому про завоювання України Московщиною, бо українець свідомий того, що його батьківщина заключила союз з Московщиною, яка зі свого боку обманула Україну"...

Першим більшим українським містом, що його описує Коль — був Харків.

„Торгівля в ньому більша ніж у Києві. Харківський університет змагається з Виленським і Казанським. Харківські ярмарки дорівнюють нижненовгородським, завдяки торговельним шляхам. Отже, за 14 днів приходить до Харкова вдвоє більше краму, як до Риги за цілий рік. Найбільше продається тут коней і текстильних виробів (бавовняних, конопляних, вовняних і шовкових), далі йдуть металеві вироби, цукор, конфітури, солодке печиво, південні овочі, хутра, риба. На харківських ярмарках головна роля у всьому належить москалям. Більш половини усіх виробів походить з їх (московських) фабрик і більш половини купців-гуртівників належить їх племени. Вони беруться за всі вироби, і не можна назвати жодного предмету, що його збут не переважав би. Їх брати (українці) навпаки, беруться на увагу менше за всіх інших (торгівців). Вони самі не постачають навіть небагатьох своїх власних виробів, своїх килимів, вовни, чудових смушків та ін. Вони навіть усе більше й більше випускають зі своїх рук і віддають москалям невелику посередницьку торгівлю (перекупництво) поміж гуртівниками й окремими невеликими ринками збуту".

Вступаючи до Полтави Коль оповідає про полтавський бій, трагічне поневолення українського народу і присвячує кілька рядків українському відродженню.

„Одним з найвизначніших і найоригінальніших продуктів української літератури є „Енеїда" Котляревського. На жаль її автор помер кілька років тому в Полтаві".

Цікаві відомості подає автор про Одесу з різнородним складом населення, де Коль нарахував щось 16 різних мов, які можна було почути на

вулиці. Крім російської мови тут найбільше була поширена італійська, особливо на біржі, та серед більших купців. Написи вулиць були російсько-італійські, на біржі італійські оголошення, в театрі дуже часто йшла італійська опера. До одеського порту в 1837 р. причалило 650 кораблів, з того половина була італійських (переважно під австрійським і сардинським прапором). За ними йшли англійські та грецькі кораблі. Експорт найбільш складався з пшениці (до Англі та Італії), лою (до Англії) і вовни. Імпорт — з мануфактури і колоніяльних товарів. Товаровий обіг одеського порту дорівнював Ризі, а з російських поступався лише перед Петербургом.

Торгівля Одеси була жвава й велика; на базарі крім згаданих виробів було багато харчевих продуктів — доброї якости і дешевих. Крамниці чисті й апетитні, кращі від віденських... М'ясо продавали українці й москалі. Але якщо йде про сало, то лише українці, бо вони люблять сало, як ведмеді мед. Також багато було риби й ікри. „Загалом, каже Коль, до Одеси збігся не найліпший елемент з усіх націй, але якраз найбільш авантюристичний. Це треба сказати про москалів, і тому вони в порівнянні з українцями, справжніми господарями країни, не тішаться особливою повагою. Їх зневажливо називають „кацапами"; багато не знає іншої назви для москалів. Українці чесніші, пильніші, обичайніші, та загалом поводяться ліпше від москалів, що їм приписуються всі можливі злочини й нечесности".

З Одеси Коль їхав через Басарабію і Буковину до Галичини. Про Карпати пише:

„Вершини гір покрилися напередодні свіжим снігом. Чарівно-білі піраміди стояли проти свіжої зелені прутської рівнини, а поміж ними простягалося принадне Підгір'я. В горах живуть гуцули. Їх легко пізнати по барвистій одежі, певнім ході та сильному топірцеві, що без нього не можуть обійтися так, як без руки, і завжди його мають при боці у чересі."

Про Чернівці, що мали тоді 15.000 населення, Коль пише: „Місто лежить на високому правому березі Прута. Місто густо забудоване на німецький спосіб: вузькі вулиці, високі доми, ще вищі церкви. Коли дивишся на нього з долини Пруту, воно видається нам як справжнє місто".

Про галицьких українців читаємо в Коля:

„Це малоруське плем'я так посвоячене з малоросами, козаками, українцями, як баварці зі саксонцями. Їх мова очевидно значно відрізняється від великоруської. Зате подільські і київські малороси розуміються з галицькими, як брати. На перший погляд вони скидаются на похмурих і замкнених. Грабунок і душогубство серед них дуже рідкі, а табелі австрійських кримінальних установ показують, що на українському сході монархії ці злочини зустрічаємо так рідко, як у протилежному кінці монархії, на італійському заході — часто. Як усі українці, так і галицькі, чистіші від поляків. Зате поляки більш запопадливі та старанні."

„Головним шляхом через Коломию, Станиславів, Львів іде головний товарообмін. Женуть степову худобу на торги до Брна і Олумунця, їдуть вози з ґалянтерійними віденськими виробами до Росії, йдуть мануфактурні моравські та шлезькі вироби, що їх брідські жиди пачкують до Росії, хутра та караванний чай, що їх кияни шлють на захід і все те, що Одеса дістає через Львів. Загалом

котиться цією дорогою, сюди й туди, всякий крам між двома могутніми монархіями й, передовсім, між головними містами: Віднем, Одесою, Львовом, Прагою, Краковом, Києвом, Москвою.“ Візниками були здебільшого українці. „Бресляв, Позен, Варшава, Київ, Будапешт — ось межові пункти великого кола, що по ньому мандрує галицький українець, знаменитий візник“ — каже Коль.

19 жовтня ввечері прибув Коль до Львова.

„Все було дуже ясне, ілюміноване, високі доми були освітлені знизу до гори, з вулиць мерехтіли здалека довгі ряди ліхтарів, і з усіх гір навколо палахкотіли численні світла зблизька і здалека, але це була лише звичайна, буденна, вечірня ілюмінація. У великі свята при святочній ілюмінації мусить бути краєвид міста з цих гір — величавий. Давно вже ми не бачили чогось такого гарного і наше серце радісно забилося, коли ми в'їхали у брами великого 80.000 міста. Розсілося воно в котловині, наче квочка у гнізді. Просторі площі, публичні проходи, бульвари та сади — великі. Місто багате на церкви, високі церковні вежі, та великі будинки. Липський і дрезденський ринки вже безліч разів малювали, а львівського ні, помоєму, це була б багато цікавіша картина. Львів має більші й елеґантніші каварні ніж Дрезден або інші німецькі міста цієї величини. На вулицях Львова великий рух. На вулицях чути німецьку і польську мови. Написи теж двомовні. У цілій Галичині поширена німецька мова та її знає майже кожний інтеліґент. Одна третина урядників — німці. Бурмістр Львова німець, але лавниками є самі поляки“.

Зі Львова їхав Коль через Городок, Судову Вишню і Перемишль.

„Ми опинились над Сяном, в іншому сточищі та на сцені інших народних рухів й історичних подій. Уніятські церкви ставали рідші та врешті зникли, ми опинились в країні мазурів. Ми покинули гарне місто Перемишль, а його вежі ще довго нас прощали“.

Цікаві кінцеві висновки Коля про майбутнє України.

„Немає найменшого сумніву, що колись велитенське тіло російської імперії розпадеться і Україна стане знову вільною і незалежною державою. Час цей наближається поволі, але неухильно. Українці — це нація з власною мовою, культурою та історичною традицією. Хвилево Україна роздерта поміж сусідами. Але цеглини для будови української держави лежать готові: коли не нині, то завтра з'явиться будівничий, що їх складе“.

слідами Івана Франка

— Сьогодні йдемо на Криворівню і далі вздовж Черемоша. Ночівля в Жаб'ї.

Такий плян дороги накреслив коротко провідник.

Хлопці зраділи.

— Отже таки побачу головатицю в Черемоші! Хай мене раки з'їдять, якщо не спіймаю живцем! — захоплювався Остап.

— Ти за рибкою, а ми, друже Михайле, підемо шукати в Криворівні Франкових слідів,— озвався Борис, відомий у нашому гурті франкознавець.

— Не забувай, мій любий учений педанте, — пробує огризатися Остап, — що та головатиця, яку я маю на приміті, теж може дещо розказати про Франка. То ж то її бабуся попала в руки Юри Шикманюка... Але ви, книжники, шукаєте Франка тільки в книжках. Справді, він понаписував так багато, що вам важко поза книжками знайти ще щось гідне уваги. Але добре, що ми тебе, Борисе, витягли на мандрівку. Навчимо і рибу ловити, і гриби збирати — „в стилі“ Івана Франка. То була його пристрасть!

*

У Криворівні ми зупинилися. Вступили до гуцула — різьбара Василя Якіб'юка, що то в нього проводив Франко літній відпочинок. Побувши в хатині, побалакавши з господарем, ми виразно відчули, що щось з поетового духа витало в цілій атмосфері. Хтось згадав навіть стародавнього Ціцерона. Бо вже Ціцерон зробив вірне психологічне спостереження, що місця, де жили великі люди, викликують у нас високі почуття і якийсь особливий настрій. Це він спостеріг сам на собі підчас свого побуту в Атенах, де відвідав ті місця, куди ходив божественний Платон та інші мудреці сонячної Геллади. З великим пієтизмом показував нам Якіб'юк листки, писані до нього Франковою рукою, фотокартки, а навіть якийсь коректурний лист з однієї Франкової наукової розвідки.

— Отією стежкою — показував нам — любив Франко ходити до джерела, що он там коло тих дерев.

Показав нам пам'ятковий камінь з виритим на ньому (на жаль, не зовсім грамотно!) написом:

В честь
Іванові Франкові
Гуцульщина
1916—1926

Пам'ятник лежав під кущем, бо польська влада не дозволила його відкрити.

Ми оглядали, слухали, пригадували і комбінували відомі нам факти з Франкового життя.

Ми полюбили його в цю хвилину за його любов до природи, за духа непосидючого, за мандрівки далекі по всіх усюдах нашої країни.

— Якось дивно, — заговорив наш „учений“, — що Франко, поет такого палкого серця, любив якраз холоднокровні риби та бліді, „безкровні“ гриби. Я читав раз, що в його хаті було на стінах повно різних картин з рибами.

Це зауваження було таке комічно несподіване, що викликало бурхливий реґіт. Тільки Остап був спокійний і поважний.

— Як тобі сказати?... — кинув він по хвилині задуми. — У кожній стихії є своєрідна краса. Вода промовляє до нас чимсь могутнім, первісним. Ґете глибоко відчував цю первісну силу й красу, пишучи свого „Рибалку“. Буває, що відчуваєш, ніби вода тебе заворожує. Отак нераз цілими годинами слухав би Черемошевого шуму, шепоту його таємних глибин, стежив би, як він рветься все далі й далі. Не в самих рибах річ. — Або гриби. Гадаєте, Франка манила сама тільки утилітарна сторінка грибозбирання? Хто має видюще око, той бачить і в грибах дещо більше, бачить первісний порив матерії до життя. А втім, треба й те сказати, що в риболовлі та грибозборі проявляються сильні атавістичні інстинкти. В цих потягах поета є крім поетичної сторінки, щось туге селянське, таке властиве Франковій вдачі.

Франко любив природу як дитина село. Тяга до мандрівок прокинулась

у нього вже в останніх роках гімназійної науки. Після закінчення сьомої кляси пустився він уперше в дальшу мандрівку на Стрий — Синевідсько — Бубнище — Мізунь — Велдіж — Лолин — Дрогобич — Волосянка. В 1884 р. брав він участь у великій студентській мандрівці від Дрогобича до Ворохти. Тоді то й склав поет відомий вірш „В дорогу", що згодом став улюбленою піснею українських пластунів.

Куди тільки не мандрував Франко, де не проводив літніх місяців! Бував і на Гуцульщині, і в наддністрянських околицях, і на Поділлі, і в Києві золотоверхому... Тим то невичерпне було в нього джерело пізнання природи і людей.

Живому зв'язкові з природою треба завдячувати те, що описи природи, на які багата Франкова творчість, мають у собі стільки невимушеної краси. Немає в них нічого штучного ні сантиментального, натомість є глибоке відчуття сили, що пульсує в живому величному організмі природи. Франко ніколи не стратив цього живого чуття в відношенні до природи, це ви ствердите самі, коли будете читати його твори, починаючи з молодечої повісти „Boa constrictor" і закінчуючи повною глибокого філософічного роздуму „Лісовою ідилією" в збірці „Semper tiro".

Франко любив живу й конкретну дійсність, так як любив живу і конкретну людину. Він викривав фальш таких ідеологій, які, будуючи чарівні замки ніби для всього людства, готові були без жалю ламати життя тисячам живих і конкретних одиниць. Після неспокійних шукань, на які багата його молодість, Франко дійшов до твердого переконання, що тільки праця для рідного народу може виповнити вщерть людське життя, даючи останньому найглибший зміст. На вершинах своєї творчости, в поемі „Мойсей" Франко розвинув погляд про вирішальне значення духових скарбів у житті нації. Могутнім молотом свого духа він і кував увесь вік такі скарби, не покладаючи рук, перемагаючи важкі сумніви, ведений любов'ю до народу, бо любов'ю, якої не охолоджує свідомість хиб народу

Бо люблю я тебе не лише
За твою добру вдачу,
А й за хиби та злоби твої,
Хоч над ними і плачу.

(„*Мойсей*", X пісня).

Отак ведуть нас сліди Івана Франка по стежках і дорогах рідного краю, де манить річка і ліс, а далі в гущу народного життя і звідти до верстату праці і творчости — для добра нації.

Д. К-й

ПІСНЯ МАНДРІВНИКІВ

УЛЯНА КРАВЧЕНКО

Летім, летім!...

В рожевих блисках небосхил,
Пробуймо, браття, юних крил,
Весна й мандрівка нас манить,
Нема спочинку нам на мить,

Приспів: *Летім, летім, летім!...*

У вижини, в блакить безмеж,
Летім як гурт крилатих стеж,
Життя вільного світлий день,
Стрічаймо щебетом пісень,

Приспів: *Летім, ...*

В простір до сонця, до краси,
Через поля, луги й ліси,
Хоч бурі там і хижаки,
Вагань не знаємо ми, ні,

Приспів: *Летім, ...*

Нам треба сил для наших мет,
Пробуймо крил на зрив на лет,
Шлях перед нами без кінця,
Широкі обрії життя,

Приспів: *Летім, ...*

Життя у розцвіті бренить,
Весна і буря нас манить,
Хоча довкілля хижаки,
Жаху не знаємо ми, ні,

Приспів: *Летім, ...*

Відкриваємо Підляшшя

Світлини Володимира Фрайта

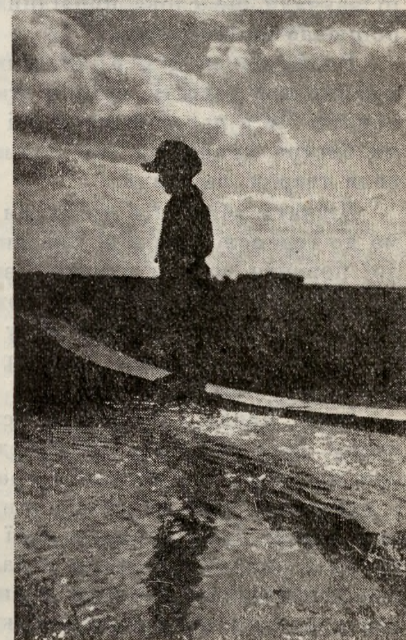

На північ від холмських горбів лежить низинна країна з численними острівцями лісів — Підляшшя. Ґрунти Підляшшя середньої якости; на пісках здебільшого ліси. Багато тут вітряків та березових гайків. Чимало при дорогах характеристичних хрестів. Підляшшя майже вдвоє слабше заселене за Холмщину. Також менше тут великих осель. Західна етнографічна межа Підляшшя сягає по Острів, Пугачів, Межиріччя, Лисиці. Підляшшя охоплює: Володавщину, Більщину й частинно — Радзимщину. У Володавщині великими оселями є — Володава, Слав'ятичі й Вишничі, у Більщині — Біла Підляська, Константинів і Янів, у Радзимщині — Радзим і Межиріччя. На Підляшші живе 85% українців, з того 25% православної віри й 60% римо-католицької, т. зв. »калакутів«.

У свято весни

Ми зустрічали весну, що прийшла до нас по довгих місяцях очікування: ясна, могутня, повна ніжности, краси й розмаху. Ми прийшли поклонитись красі і молодості і скласти чолобитню св. Юрієві, білому лицареві, що погордував спокусливою матерією і оголосив безпощадний бій злу, і не спочив, доки не розгорнув переможного прапора на знак всемогучости ідеї.

Догоряла святочна ватра, а в серці звучали ще слова провідника, що обіцював вірність ідеї.

Розпочались тепер змагання, де кожний мав довести, що він зуміє виконати. Чи в нього загартовані м'язи, чи бистра думка, чи око орлине, чи воля тверда, як сталь.

Дівчата збирались трійками окремо до теренової вправи. Завдання було: перейти чотири пункти, означені на мапі і як найскоріше повернутися назад до табору. На кожному пункті стояла стійка, що перевірювала змагання і нотувала час.

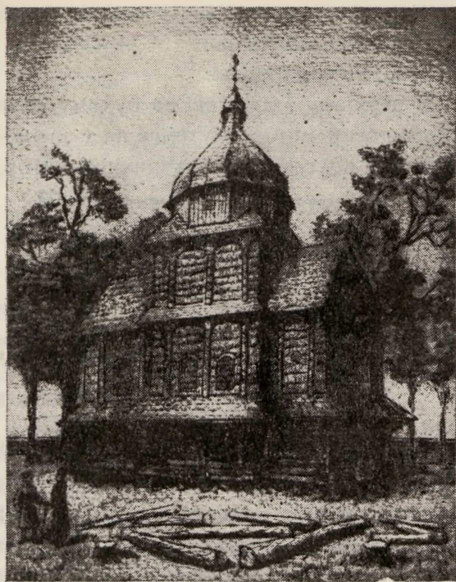
Ірка, Дарка і я були в останній трійці. Ірка нас вела. Ще перед стартом ми зібралися на таємну розмову і ухвалили, щоб за всяку ціну дійшли перші. Ірка морщила свої чорні брови і рішучим, повним запалу голосом наказувала: „Кожна мусить виявити максимум своєї спроможности. Треба здобутись на таке зусилля, якого ми ще досі не знали. Це мусить бути велика перемога". Оглянули ще раз мапу, перевірили компас і на трубку чергової полетіли в зелений простір, навперейми з вітром, назустріч золотому сонцю.

Ірка позирала на мапу, вказувала напрям і ми летіли ледви ногами торкаючи землі. Зразу бігли вузенькою стежкою. Перед нашими очима мигали й утікали гайки, дерева, квітучі поляни. Відтак треба було підкрадатись під гору. Перед собою ми побачили попередню трійку. Ідемо за ними, але стараємося, щоби вони нас не помітили. Ступаємо тихо, виминаємо сухе ріща, щоб не тріщало, ховаємось за зелені кущі. Очі, слух, і воля в напруженні. Бачимо, як попередня трійка скручує вбік. Робимо раду, всі схиляємось над мапою і ухвалюємо, що наші попередниці пішли зле, що ми йдемо у вибраному напрямку. Незабаром переконуємось, що не помилились. До нас усміхається під горою перший контрольний пункт. Є ним Ася. Не маємо часу на розмови. Орієнтуємо мапу і біжимо далі. Питаємо тільки Асю, чи добре йдемо? Вона усміхається. Їй не можна нічого говорити. Але по її очах бачимо, що все в порядку. Маємо легку дорогу, треба бігти до другого пункту — просто вузенькою серпентиною. Минаємо згодом другий пункт і стійковий Юрко вгощає нас цукорками. Усміхаємось до нього і дальше в дорогу. Перед нами клоняться молоді, зелені жита, пільні доріжки, квітки моргають до нас і хочуть змилити нас. Не даємось. Не розмовляємо, лиш пристаємо на роздоріжжях, орієнтуємо мапу. Ірка не дозволяє довго дискутувати, а наказує бігти. Ноги починають потрохи тяжіти, але ніхто не признається. Не знаємо слова „не можна". Ми мусимо бігти, ми мусимо бути перші, синя даль нас кличе, вітер сам нас несе. Хочемо щораз більших перешкод, щораз більшого простору. Хочемо домогтися чогось надзвичайного. Очі наші блищать запалом, на щоках виступили рум'янці. Ірка нас потішає: „Легко бігти, лиш треба робити великі кроки і бігти швидким рівномірним темпом. Тоді не почувається жадної втоми". Ми захоплені її словами і признаємо їй рацію. Третя стійкова остерігає нас, що дорога від третього до четвертого і останнього пункту є дуже важка. І справді. Продираємось крізь густі кущі ліщини, гіллячки драпають нас, не пускають. Глузуємо з них і просто, впевнено у вибраному напрямку йдемо вперед. Минаємо два озера й мочар. А навіть дозволяємо собі гукнути на пастуха, що пасе корови: „ Гей хлопче, чи сюди дорога до Піскової поляни?" — „Сюди, сюди, добре йдете", — відповідає він.

Обережно, скоро зближаємось до останнього пункту. Ледви його відшукали. Це Остап, що розбив шатро і сидить задуманий над книжкою, мов за добрих часів. Він дуже втішився, що ми прийшли його розрадити і збудили з „мелянхолійної" задуми, бо не мав щастя до змагунок. Ми були третьою трійкою, яка його віднайшла. Він почав з нами жартувати й оповідати пригоди попередніх змагунок, але ми не хотіли його слухати, хоч як ми були цікаві. Тепер вертались ми вже просто до табору. Бігли горбком, краєм ліса, по другім боці розпростерлося багно, треба було бігти обережно. Один незручний крок і можна було впасти в багно. Ноги тяжіли мов колоди, але Ірка нас потішала: „Уявім собі, що ми щойно стартуємо — тепер мусимо довести чого ми варті. Сильну волю має той, хто перемагає себе тоді, як вже здавалось би умліває з утоми".

В половині дороги ми ще приспішили темпо. Запал і охота несли нас перемогти. Ось вбігаємо вже до табору. Таборовички й таборовики вітають нас гучним „Слава". Стаємо всі вряд і з радістю слухаємо, як провідник оголошує, що наша трійка взяла перше місце.

Зірка

ЦЕРКВА В КОРЧМИНІ к. БЕЛЗА.
Суха голка. А. Малюци.

Ця струнка будівля мабуть передостання, а може і остання з цього типу. По традиції — куплена біля 1620 р. на Холмщині (вже тоді стара) і перенесена та поставлена на місце каплички що була там, де був перший і довший постій чудотворної ікони, яку Володислав Опольський насильно забрав з Белза біля 1380 р. Тепер ця ікона в Ченстохові. До нині захована така традиція, що до дечого зобов'язує! Саме тоді, коли на Холмщині поляки масово нищили останні пам'ятки дерев'яного будівництва, вирішили місцеві громадяни самі зруйнувати церкву: бо хоч покрили дахи не ґонтами, а »вічною бляхою« та побудували неестетичні прибудови, все ж таки церква мала для всіх. З практичного боку, щоб не мати клопоту з консервацією та асекурацією двох церков, як зібрали матеріял на нову, вирішили стару продати на опал, мабуть белзьким жидкам. На щастя з приходом німецької армії 1939 р. не стало белзької »палестини«, мотора всіх темних гандлів. Але здавалося теж, що не має консерваторського уряду, що робить стільки труднощів, не має близько авторітетної духовної влади, що й словом не перешкаджатиме робити »добре діло«. Збудують своїми силами і засобами нову церкву після свого розуміння і смаку: »добрий намір, мовляв, то ґрунт«!

Знову на щастя в дні 22 червня 1941 р. вжито зібраний матеріял до цілей, що далеко переростають льокальні горизонти і хвилеві інтереси одного села. Цим врятовано не тільки ту церкву, але багато ще людей і пам'яток перед лапою большевизму.

Таку пам'ятку, як ця, що до її втримання місцеве громадянство не доросло, треба б продати хиба на Холмщину. Може там, наприклад в Турковичах, стоятиме вона в пошанівці та ще й уміло відновлена. Може не будуть жалкувати кількадесять злотих річно коштів, щоб не пропала ця пам'ятка історії, культури і віри, вже не через ворогів, а таки через нас самих. Бо крім добрих намірів треба ще мати зрозуміння вартостей і охоту завдати собі для того всього труд. Тоді не буде страшний найгірший внутрішній ворог: плиткість, байдужість і лінивство духа.

II. ПОПЕРЕЧНІ ПИЛКИ *

1. ІСТОРІЯ ПИЛКИ

Ще в кам'яну добу, коли людина користувались в повсякденній праці знаряддям, яке робила з каменя, була накреслена первинна форма пилки. Найбільше виразна форма пилки була відома єгиптянам, приблизно, за 3—4 тисячі років до нашого часу; форма і якість пилки поступово удосконалювались. Тоді як сокира, ще й по цей день часто виробляється ручним способом в кузні ковалем, то виробництво пилок кустарським шляхом перестало існувати. Уже 80—100 років тому, в залежності від вигляду робіт, можна тепер навести чотири основних типи ручних поперечних пилок, що різняться між собою зовні і в методі роботи. А саме:

а) пилки дворучні;

б) пилки одноручні, таксвані ножівки;

в) пилки одноручні, або інакше лучкові;

г) спеціяльні пилки з допоміжними апаратами, або пилки-компас;

д) моторові пилки.

Основна різниця між цими пилками полягає в тому, що дворучними й моторовими пилками працює дві людини, а одноручними — одна.

Назву „дворучна", або „одноручна" треба розуміти не тому, що людина буде працювати однією чи двома руками, а тому, що та або інша пилка пристосована для праці одного або двох робітників.

Кожна з цих типів може мати різні профілі поперечного перетину полотна й зубів, а саме:

а) зуби прості трикутні;

б) зуби складні, або таксвані американські.

2. ПОЯСНЕННЯ ДО ОКРЕМИХ ЧАСТИН ПИЛКИ

Поперечна пилка служить струментом для поперечного різання деревини й уявляє сталевий лист, що має на одній довгій стороні послідовно розміщені різці, що їх звемо зуби.

Сталевий лист, що утворює пилку, зветься полотном пилки; товщина листа інакше ще зветься товщиною пилки, або товщиною полотна пилки. Широкі поверхні, що обмежують полотно з боків, звуться боковими поверхнями пилки, а вузький бік полотна з протилежного боку зубів, зветься спинкою пилки. Зуби пилки розміщені по певній лінії (прямій, або круговій), яку звуть лінією вершків зубів (див. рис. 1). Схема звичай-

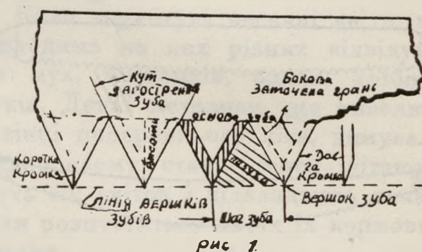

рис 1.

них суцільних трикутніх зубів показана на рис. 1. Кінчик вістря кожного зуба зветься вершком зуба. Віддаль між вершками двох сусідніх зубів зветься кроком зуба. Бокові поверхні зуба звуться гранями. Віддаль між кінцями вузьких граней одного зуба зветься основою зуба. Найкоротша віддаль між вершком зуба і його основою зветься висотою зуба. Простір між вузькими гранями двох сусідніх зубів зветься западиною або пазухою зуба. Для того, щоб зуби різали, вузькі грані зубів косо заточують і зуби утворюють три гострих грані (леза): дві довгі й одна коротка (див. рис. 1). Дві довгі грані зуба утворюють кут загострення. Кут, що його одним боком буде бокова поверхня зуба, а другим — загострена поверхня вузької грані зветься кутом бокової заточки. При пилянні пилка утворює в деревині щілину, що зветься пропилом. Підчас утворення пропилу, зуби пилки кришать деревину на дрібні шматочки, що звуться тирсою (трачинням). Для того, щоб пропил був ширший від товщини полотна пилки, щоб

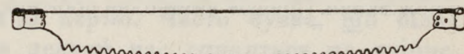

Рис 2

пилки при пилянні не стискало, кінці зубів через один відгинають в різні боки (розводять пилку). Тоді зуби будуть робити широкий пропил і пилку в пропилі не буде стискати. Така операція з розгинанням зубів зветься розводкою зубів пилки.

---

* Продовження курсу, гл. ч. 3. „Дороги".

3. РІЗНІ ФОРМИ Й ПРОФІЛІ ПОПЕРЕЧНИХ ПИЛОК

Різноманітність у формах і профілях полотна та зубів пилок залежить не від придатности пилки, а від того, де і в якій країні чи місцевості застосовують їх. Так, на-

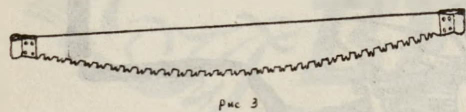

Рис 3

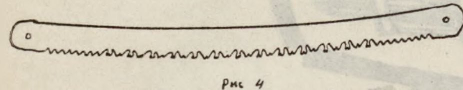

Рис 4

приклад: пилки наведені на рисунках 2, 3, 4, 5, 6 і 7 вживаються в різних областях і районах Німеччини і бувшої Австрії. На рис. 8, 10 і 11 — в Англії, на рис. 9. — в Швеції, на рис. 10, 11 і 12 в Америці й на рис. 10,

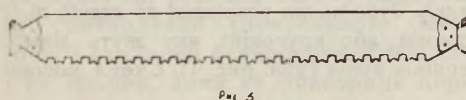

Рис 5

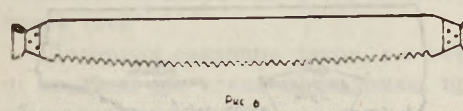

Рис 6

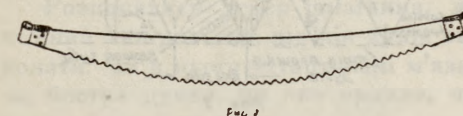

Рис 7

11, 12 і 13 — на Україні й Росії. Всі ці пилки, не дивлячись на різні форми полотна й профілів зубів, працюють — ріжуть за таким принципом як пилка проста з трьохгранними зубами, а тому ми їх окремо розглядати не будем.

4 ПИЛКИ ОДНОРУЧНІ — НОЖІВКИ

Підчас поперечного розпилювання і перепилювання не дуже грубих частин стовбура, сучків і гілляк, а також підчас тес-

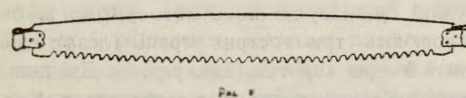

Рис 8

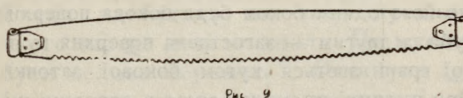

Рис 9

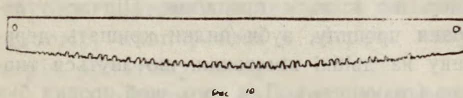

Рис 10

лярсько-столярських робіт користуємось одноручними пилками (див. рис. 14), такзваними ножівками. Працює ними один робітник.

5. ПИЛКИ ОДНОРУЧНІ — ЛУЧКОВІ

а) Столярські пилки

Пилки, що працюють з натягненим полотном, звуться лучковими. До них належать пилки, що показані на рис. 16. Такі пилки вживаються в столярсько-теслярській і механічній справі, коли треба виконати роботи великого обсягу. Лучок такої пилки складається з двох дерев'яних брусків, що на кінцях мають потовщення з циліндричними дірками, куди щільно заходять циліндричні кінці ручок, а до них прикріплюється полотно пилки. Бруски входять у вирізи, які зроблені на кінцях поперечного бруска (поперечини), а верх-

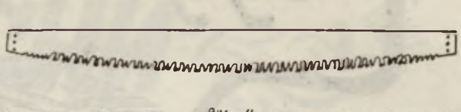

Рис 11

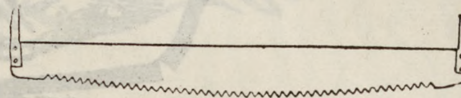

Рис 12

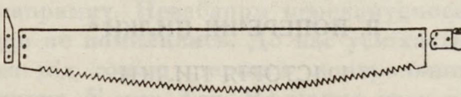

Рис 13

ні — вільні кінці стійок з'єднані між собою мотузкою, або крученою шкірою, в яку вкладається дерев'яна закрутка (язичок), див. рис. 16. Така пилка має призначення і для поперечного і подовжнього розпилювання, а тому профіль зубів має форму пр'ямокутних трикутників. Робітник бере пилку так, щоб вона різала в ту хвилину, коли він її пересуває від себе.

б) Лісорубні лучкові пилки

Такі пилки, що їх показано на рис. 17, вживаються в основному на лісозаготівлях. Вперше вони появилися на лісорозробках в Канаді, потім були завезені в Карелію, а з 1929 р. в широких розмірах застосовуються на лісозаготівлях у нас на Україні. Такою пилкою працює один робітник. При чому продуктивність праці одного робітника значно більша за продуктивність праці двох робітників, які працюють дворучною пилкою з простими трикутними зубами Полотно пилки закріплюється в дерев'яній рамі (лучкові), що складається з двох бокових стійок і поперечного бруса (поперечини).

Полотно пилки так само натягується, як у столярській пилці. Ширина полотна буває або 25 мм або 35 мм. Довжина —

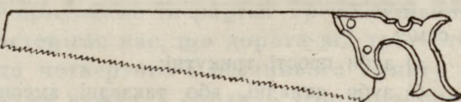

Рис 14

1220 мм, товщина полотна клинувата — в спинці 0,55 мм, а в основі зубів 0,85 мм. Профіль зубів складний, на кожних чотири ріжучих зуби припадає один зуб, що очищає, або шкребок (складний американський зуб). Вага такої пилки в праці разом з лучком дорівнює 1,5 кг.

6. МЕХАНІЧНІ ПИЛКИ ДЛЯ ЗРІЗУВАННЯ ТА ПЕРЕРІЗУВАННЯ ДЕРЕВ

При великих обсягах праці, для швидкого виконання її і полегшення праці робітника вживаються механічні пилки.

Механічні пилки діляться на два види:

а) бензиномоторові,

б) електромоторові.

В першому випадкові за рухому силу є бензиновий мотор внутрішнього спалювання, а в другому — електричний мотор,

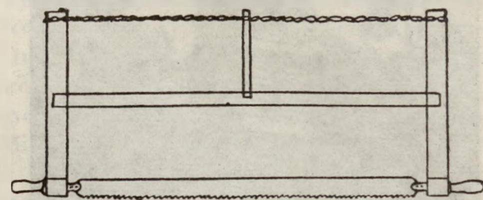

Рис 16

що працює на електричному струмі зізовні.

Механічна пилка складається:

1. з двигуна,
2. з пильного апарату.

Для механічних пилок вживаються:

а) двигуни внутрішнього спалювання,

б) електродвигуни.

В залежности від типу двигуна пилки діляться на:

1. бензиномоторові,
2. електромоторові.

Різальним пильним апаратом є:

1. безконечний замкнений ланцюг з різальними зубами,
2. пряме полотно з поступово-зворотним рухом,
3. обертове коло — диск.

В залежности від пильного апарату механічні пилки діляться на: а) ланцюгові; б) ножові; в) круглі.

Коли і який тип механічних пилок вживається, залежить від виду праці, але

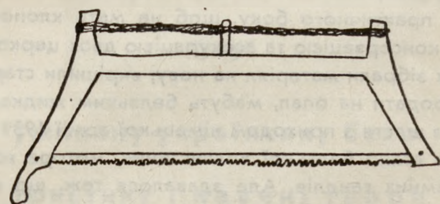

Рис 17

ми можемо приблизно сказати, що останні два типи, тобто, ножові й круглі переважно вживаються, як стаціонарні (постійні на одному місці), а ланцюгові типи вживаються при рухомих роботах — лісозаготівлях та будівництвах. *Інж. О. Нічога*

ЗООЛОГІЧНІ *екскурсії*

Слово „ескурсія“ походить від латинського слова excurro, що означає — вибігаю. Уже в змісті слова „екскурсія“ маємо вказівку на те, що є особливе, специфічне у ній.

Ще не так давно, яких з 30 років тому, шкільний рік проводили учні на шкільних партах або біля таблиці в школі, при столику, а часто цілими вечорами при нафтовій лямпці. Вивчали на пам'ять безліч назв, багато аритметичних вправ.

Сьогодні набуття знання є без порівняння легше, але зате вимагає надзвичайно великої уваги. Чи то при науці біології, чи при пізнаванні рідного краю ідемо на лоно природи без книжки, де знайомимось з нею, вчимось її любити та зживаємось з нею. Широко розплющуємо очі, напружуємо слух. А є на що дивитись і що слухати. Гляньмо вночі на місяць, коли він мрійливо пливе серед хмар. Гляньмо на сонце — джерело життя на землі, гляньмо на дива і чудеса природи, що оточує нас.

Однак, мало глянути й захопитися. Треба вміти бачити, треба навчитися докладно пізнавати те, що бачимо. Тому саме вчімся спостерігати, полюбім шкільні екскурсії, не марнуймо часу підчас вакацій. Розумно, щиро і старанно пізнаймо все те, що довкола нас заслуговує на увагу.

На зоологічних екскурсіях можемо бачити тварин в їх природній обстановці і спостерігати їх взаємини та зв'язок з природним оточенням. Такі, наприклад, явища, як захисне і перестережливе забарвлення, різні пристосування для захисту і нападу, різноманітні способи пересування, дихання, живлення, явища розмноження, паразитизм і т. д., все це можна помітити якслід, побачити і зрозуміти лише при безпосередньому зіткненні з природою.

При добрій підготовці екскурсії дають можність побачити в природі не окремі розкидані форми і явища, а єдине ціле, де окремі частини тісно зв'язані і взаємно обумовлені. Крім того, вивчення зоології в природі дає нам добру підготовку і до дальших самостійних занять в цьому напрямку.

Зоологічні екскурсії мають деякі особливості, які слід мати на увазі при їх організації. Насамперед треба мати на увазі величезну різноманітність зоологічних об'єктів, які можуть трапитись на екскурсії. Досить сказати, що комахи, з якими тут найчастіше доводиться мати справу, становлять надзвичайно обширну клясу, яка числом відомих у науці видів перевищує решту тварин. Самих тільки жуків вчетверо більше, ніж риб, гадів, птахів та ссавців, узятих разом. У нас може постати думка, що за таких умов зоологічні екскурсії зовсім неприступні неспеціялістам, які не мають можливости заглибитися у вивчення численних видів комах. Але якщо ми зуміємо дібрати відповідний матеріял, то виявиться, що наше завдання приступне і неспеціалістові.

Друга особливість зоологічних екскурсій полягає в тому, що матеріял їх дуже несталий щодо свого складу. Попереднє обслідування місцевости дає ботанікові змогу напевно сказати, що він знайде ті чи інші рослини. Навпаки у зоології такої впевности звичайно немає. Тут дуже впливають такі обставини, як температура, хмарність та ін. Якщо, наприклад, піде дощ, то багато об'єктів зоологічної екскурсії знайти буде неможливо: вони поховаються в захисні місця, де їх можна виявити лише випадково. Іноді буває, що самі екскурсанти через свою необережність лякають намічені об'єкти.

Бузько — мандрівник і філософ.

Більшість тварин, особливо комах, доводиться шукати, бо вони ховаються від наших очей. Комахи ховаються під корою дерев, в моху, серед трави та листя дерев по різних закутках, де виявити їх часами важко. Звідси зрозуміло, чому при організації зоологічних екскурсій треба приділити багато уваги техніці спостереження, збирання й ловлі об'єктів і тому потребуємо певного різноманітного екскурсійного спорядження. Особливо сприятливою і мабуть найбільш популярною є ранньо-весняна екскурсія, головним чином тому, що вона йде по зимі. Хто цікавиться явищами природи, тому особливо відрадно спостерігати пробудження життя тварин і рослин і бачити як поступово розгортаються дедалі ширше картини складних співвідношень між окремими організмами і навколишнім середовищем.

Коли зацвитуть весняні квіти, ми знаходимо на них різних відвідувачів: мух, метеликів, бджіл, дрібних жуків. Денні метелики, що вивелися в кінці попереднього літа, зимували в дорослому стані, тепер літають, ссуть сік квіток і відкладають яєчка, коли розпуститься листя їх кормових рослин.

Вміру наближення літа фауна стає дедалі багатша. Іноді в серпні, особливо надвечір, денебудь на дорозі серед лісу або на лісовій поляні зустрічаємо наприклад величезні маси крилатих мурашок. Це рій мурашок; самиці й самці вилітають з гнізда для утворення нових колоній. Ми бачимо як мурашки розправляють свої крила, притискають їх до твердого підложжя, роблять досить енергійні рухи тілом, поки крила не відпадуть. Це самиці, зробившись безкрилими, приступають до заснування нового гнізда, а самці лишаються крилатими, але після польоту живуть уже недовго.

В лісі без труду побачимо білку, що перестрибує з гілки на гілку, або бігає по стовбурі. Не можна досить налюбуватися спритними ґраціозними рухами тварини, що обумовлені надзвичайно гнучким та струнким тілом і довгими сильними задніми ногами. Впадає в очі довгий пухнастий хвіст тварини, який при карколомних стрибках з дерева на дерево служить їй за кермо. Часто буває, що білка на деякий час спиниться на якійнебудь гілці, коли вона нас помітила, і подивиться своїми очима, що добре бачать, а потім почне знову стрибати і сховається від нас. І так на кожному кроці побачимо щось нового.

На екскурсіях навчімось не проходити бездумно повз пребагаті явища природи, тоді світ нашої душі стане багатший.

С-а

ВСЯЧИНА

ПЕРША УКРАЇНСЬКА КНИЖКА

Чи знаєте, що першу українську книжку видруковано не цілого пів століття потім, як славний Ґутенберг видрукував свою першу книжку — велику біблію? Цю першу нашу книжку видано в Кракові в друкарні Швайпольда Фіоля в 1491 р.

(М. З.)

ТАТАРСЬКА СТРАТЕГІЯ

Татарські війська в 1240 р. були непереможні не лише тому, що було їх багато, як саранчі, і що вони особисто були хоробрі, але й зприводу великих прикмет їхнього проводу. Співробітникові Батухана Суботаєві, начальникові штабу монгольських армій, ніхто в Европі не дорівнював. Суботаєва стратегія була: висилка армій у трьох групах: південної через теперішню Румунію, середущої через карпатські провалля, північної здовж Карпат, на Краків і Шлеськ, — щоб вони всі три зійшлися в Угорщині, що була метою їхнього походу. — До операцій на таку мірку не доріс провід ні одної з армій сучасних йому европейських держав.

Невдача під Лігніцою в 1241 р., де боролися проти монголів шлеський князь Генріх Побожний з великою армією, сильні полки лицарів-хрестоносців та відділи охотників з-поміж лицарства західної Европи, виказала, що коли б метою монгольського походу були береги Атлянтику, ледви чи мала б була силу котрась держава чи хоч би й союз держав, щоб їх задержати.

(М. З.)

ГУСТОТА НАСЕЛЕННЯ В ЯПОНІЇ

Чи знаєте, що найгустіше населений край на світі — це Японія? 83% простору Японії — це невжитки: скелі, піски, озера, вулкани і т. ін. Населення товпиться на 17% території та досягло вже густоти 1.700 осіб на 1 км кв.! В Европі найгустіш населений край — це Бельгія, в якій живе понад 400 люда на 1 км кв.

Населення Японії може прохарчуватися лише тим робом, що жнива рижу є тричі дороку, та що японці ловлять дуже багато риби на морях — їх рибоболовля виносить 1/3 всієї світової риболовлі.

(М. З.)

ДЕЩО ПРО МАНДРІВНИЦЬКИЙ ВИРЯД

Хто хоче винести для себе користь з мандрівки і приємно провести час, той мусить до мандрівки добре підготуватись. Готуючись слід подбати в першу чергу про добрий виряд. Знану приповідку „як собі постелиш, так виспишся" видумав напевне якийсь бідолашний мандрівник, що в негоду та й зі злим вирядом вибрався мандрувати. Виспавшися на піску, він подумав мабуть аж на світанку, як добре зболіли боки, про м'яку підстілку, — звідти ота мудра сентенція. На мандрівці, як взагалі в житті, прикрі переживання є матір'ю досвіду.

Окремі частини мандрівницького виряду такі:

1. Мандрівницькі черевики,
2. Мандрівницькі штани,
3. Мандрівницька сорочка,
4. Мандрівницька куртка,
5. вітрівка,
6. панчохи, або шкарпетки,
7. берет,
8. наплечник,
9. їдунка (казанок), ложка, виделка, ніж, горнятко, коц, сокирка й польова лопатка до обкопування шатра,
10. шатро.

На мандрівці слід найбільше дбати за ноги. Тому найважнішою складовою частю мандрівницького виряду є:

Мандрівницькі черевики — пошиті з м'якої шкіри, з не надто грубою підошвою, вигідним, широким зап'ятком, не надто високим. Вшиті найкраще з одного шматка шкіри, шиття подвійне. Футровання, по можності, подвійне. Матеріял: юхта, шорсткою стороною на верх. Підошва підчас маршу повинна вигинатися, тому не повинна бути надто груба; кілкована або шита, можна одне й друге. Якщо підошва цвяхована, то слід знати, що підчас маршу цвяхи розгріваються, випадають, в дірки заходить болото й вода, шкура підошви починає скоро перегнивати.

На мандрівку в гори, в скелясті околиці слід брати черевики з густо набитими, один поруч одного, т. зв. тирольськими цвяхами вздовж краю підошви. Замість тирольських цвяхів можна оббивати підошви також відповідними бляшками. На закаблуки набиваємо залізні підківки. Загублені цвяхи, розхитану підківку слід негайно замінити новими.

В халявках черевиків повинні бути дірки, а не гачки; шнурівки — шнуркові, не ремінні. Язик черевика збоку пришитий, досить великий

До зберігання черевиків уживають шмаровил. Тран і рицинус вживаються до черевиків при мандруванні дорогами, на яких мало порохів, бо втягуючи в себе товщ, шкура втягує також порох; висихаючи, шкіра твердне й ломиться*. В таких випадках, коли доводиться маршерувати порошистими дорогами, слід вживати густих шмаровил, як напр. вазелін.

Черевиків не слід сушити** біля вогню, особливо коли вони пошмаровані товщем. Перед осушенням мокрих черевиків слід напхати їх сіном, папером, або вівсом, які втягують в себе вологість. Болото на черевиках не повинно засихати підчас мандрівки, ні тоді, коли ми скинули черевики.

На мандрівку не взувайте незаходжених черевиків! Зовсім нові черевики, не вкладені до ноги, намулюють ноги, викликують міхурі, рани, мозолі.

Перед взуттям черевиків до далекої мандрівки треба ноги натерти товщем, найкраще траном. Якщо ноги дуже пітніють, тоді їх посипають тальком.

До черевиків треба брати **панчохи, або шкарпетки**. Вони повинні бути з вовняного матеріялу, такі товсті, як лещатарські. Коли беремо панчоху й шкарпетку, тоді панчоха може бути тонша — нитяна. Навіть улітку вживатимемо вовняних шкарпеток, бо тоді нога м'яко пристає до черевика й у цей спосіб не творяться міхурі. Вовняні шкарпетки втягують також добре піт. Слід однак пам'ятати, що таку грубу шкарпетку треба часто переглядати, чи не має в ній дірки, чи чиста вона, не пересушена, не ствердла, бо від цього залежить здоров'я ноги.

---

* Ствердлу шкіру мочать у воді аж поки не зм'якне. Тоді набивається черевик на копито й ставиться на продувне місце. Як трохи висохне, черевик вишмарувати добрим риб'ячим траном і висушити.

** Припис як зробити черевики непромакальними: Розпустити парафіну в бензині й змазувати нею шви. Щоб не пропускали підошви води, слід змазувати їх горячою льняною олією так довго, як довго втягують її.

РОЗМОВИ НА ЧАСІ

Хочемо упорядкувати український город

Цього місяця минуло якраз 4 роки, як польська влада рішила позбавити нас єдиного тоді у Львові українського спортового майдану, який ніби то „був необхідний для цілей оборони держави" і закриваючися тим, видала розпорядок про примусове вивласнення. Т-во „Сокіл-Батько", як справжній власник тієї площі, повинен був подати ціну за неї. Але що гроші в порівнянні з вартістю для українців тієї площі?

Так і відписав „Сокіл-Батько": «її не можемо перепродувати за ніяку ціну, бо ми національними цінностями не торгуємо».

Тоді поклялися ми, що ще колись повернемося на ту саму площу хоч би навіть мали змогу користати з інших, краще уладжених спортових майданів, бо ми провели на ній наші найкращі дні життя, виросли і виховалися там.

Тепер ситуація різко змінилася. Нам ніхто не забороняє вже розвивати нашого тіловиховного життя. І ми наново гуртуємося по спортових товариствах. З радістю стрічаємо на змаговій доріжці давніх друзів — суперників. Але проходячи по вправах біля опустілої площі СБ, поспішно вертаємося думками до тих часів, коли власне там кипіло найсильніше життя.

І питаємо, хоч не знаємо кого, чи настав вже час, щоб вільно нам знову почуватися там господарями. Бо ми готові знову зійтися там з усіх сторін світу, та працювати як чорнороби над поверненням їй давнього, або й ще кращого вигляду. Подайте тільки заклик.

(Б. С.)

РОЗВАГИ

Ребус ч. 7.

Ребус ч. 8.

ХТО КРАЩЕ ПОМІЧАЄ?

Показати похибки в рисунку.

МАТЕМАТИЧНА ЗАГАДКА

Мати з міста повернулась, всіх дітей у сні [застала
І горіхи для трьох хлопців на стіл поскладала.
Прокинувся перший Влодко, взяв свою [третину
І ліг спати, занурившись в м'яку подушину.
Встав Богданцьо́ і сховав третину остачі,
Бо не знав, що Влодко з'їв, і знов пішов [спати.
Пробудився врешті Юрчик, як братчики спали,
Взяв третину із горіхів, що там ще лежали.
Сорок вісім після цього ще мати застала,
Скільки ж вона всіх горіхів звечора поклала?

М. Зарицький

ЛИСТУВАННЯ РЕДАКЦІЇ

На обкладинці св. Юрій — барокова різьба з Архікатедральної церкви у Львові. Ґваш мистця М. Левицького.

Розв'язок до нас прибуло дуже багато, але не всі правильні. Тож подаємо правильну розв'язку хрестиківки — сила, Київ, кома, руно, каня, епос, Ебро, Атос, роля, коню, мара, база. Букви читані — дають „Симон Петлюра". Ребус ч. 4. — „Садок вишневий коло хати, хрущі над вишнями гудуть".

Ребус ч. 5. „З великої хмари малий дощ".

Нагороду з вильосування — книжку С. Васильченка „Незібрані твори" одержує Кухар Роман, Львів, Ринок 28.

Качка Володимир — Дубівці. Короткі й цікаво написані дописи про життя молоді Вашої околиці радо помістимо в рубриці „З нашого життя".

Дума Іван — Янчин. „Кам'яна сокира" ще не вийшла; немає паперу. За хрестиківку дякуємо.

Федірко М. — Тлустеньке. Ваш віршик ще надто примітивний, щоб його містити в „Дорозі", або навіть і в „Малих Друзях". Працюйте, читайте!

„ДОРОГА" — ілюстр. журнал. **Появляється** 1-шого кожного місяця. **Видає** „Українське В-во", Краків-Львів, Унґарнштр. 21. Тел. 233-23. — За редакцію відповідає: Проф. **Северин Левицький.** — Передплата: річно 8.— зл., піврічно 4.— зл. **Поодиноке число 80 сот.** — ЦІНИ ОГОЛОШЕНЬ: Ціла сторінка 640.— зл., 1/2 сторінки 320.— зл., 1/4 сторінки 160.— зл., 1/8 сторінки 80.— зл. Оголошення в тексті 100% дорожчі. — З друкарні Укр. Акад. Наук у Львові, Постґасе 11. — Ukrainische Monatsschrift „DOROHA" (der Weg). **Verlag:** Ukrainischer Verlag, Krakau, Zweigstelle Lemberg, Ungarnstrasse 21. — Druck: Druckerei Ukr. Akademie d. Wissenschaften, Lemberg, Postgasse 11.

Мандрівонька пахне...

Кожна кичера в млі,
Кожний плай закуривсь.
Що за сум на твойому чолі?
Чого, брате мій, зажуривсь

І. Франко

1. Смуга Братківської з Пантирського провалля (Фото А. Ч.)
2. На полонині (Фото Б. Ґамота)
3. На хвилях Черемоша (Фото В. Паньків)
4. Грамітний (Фото Р. Шипайло)

